

Η σημασία της Κύπρου για την Τουρκία

Σ' εσάς τους Κυπρίους, έλεγε πρόσφατα ανώτερος διπλωμάτης διαπιστευμένος για πολύ καιρό στην Κύπρο, υπάρχει κάτι που δεν μπορεί κανένας να σας το βγάλει απο το μυαλό. Οτι δηλαδή στο μυαλό του μέσου Ελληνοκύπριου είναι βαθειά ριζωμένο ότι η Τουρκία ακολουθεί επεκτατική πολιτική και όχι μόνον δεν θα φύγει απο την Κύπρο αλλά μόλις βρεί την ευκαιρία θα θελήσει να καταλάβει και την υπόλοιπη.

Την ίδια ώρα, στο μυαλό του μέσου Τουρκοκύπριου έχει καταλαγιάσει η σκέψη ότι, για τους Ελληνοκύπριους η Ένωση δεν έχει πεθάνει και ότι μόλις βγουν απο τα αδιέξοδα και την θέση αδυναμίας στην οποία για την ώρα βρίσκονται, θα την επιδιώξουν και θα την επιβάλουν.

Με ελάχιστες ιδιόμορφες καταστάσεις, το θέμα της Ενωσης δεν υφίσταται πιά για την συντριπτική πλειοψηφία των Ελληνοκυπρίων, όχι μόνο γιατί δεν είναι εφικτή, αλλά όπως απέδειξε και πρόσφατη δημοσκόπηση, γιατί δεν την θέλουν ή επιδιώκουν. Επομένως εξέταση αυτού του θέματος από πλευράς Ελληνοκυπριακής, κανένα πρακτικό σκοπό δεν θα εξυπηρετούσε.

Ως εκ τούτου θα προσπαθήσουμε πολύ σύντομα να φωτίσουμε τον άλλο ισχυρισμό, εκείνο της επεκτατικής πολιτικής της Τουρκίας. Είναι πράγματι αυτός ο στόχος που προδιαγράφει και καθοδηγεί την Τουρκική πολιτική όσον αφορά το Κυπριακό και που αναντίλεκτα έχει εμποδίσει οποιαδήποτε πρόοδο προς την κατεύθυνση λύσης του Κυπριακού; Μήπως τα πράγματα δεν είναι τόσο διαφανή αλλά τα χαρακτηρίζει κάποια πολυπλοκότητα και τα συνθέτουν παράγοντες που η ελλειπής αν όχι ανύπαρκτη ή ακόμα και ευσεβοποθική μας γνώση για τα τουρκικά πράγματα, δεν μας έχει επιτρέψει μέχρι της στιγμής να συνειδητοποιήσουμε;

Σύντομη αναδρομή στο παρελθόν θα καταδείξει ότι, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Τουρκία αποκτά ιδιόζουσα θέση για τη Δύση, αφού άλλωστε το 1952 έγινε μέλος του NATO. Η σημασία της δεν θα μπορούσε να υπερεκτιμάται, αν αναλογιστεί κανείς ότι ήταν και το μόνο μέλος της συμμαχίας με κοινά σύνορα με την χώρα που κατά κύριο λόγο αποτελούσε, όπως επιστεύετο, τον πρωταρχικό κίνδυνο για την συμμαχία. Σ' αυτή την περίοδο, η Τουρκία ήταν τυφλά ταυτισμένη με τα συμφέροντα της Δύσης και ακολουθούσε μία πολιτική βασισμένη, αν όχι πλήρως ευθυγραμμισμένη και ταυτισμένη, με τα ευρύτερα συμφέροντα της Δύσης και του NATO.

Μέσα στα πλαίσια του ψυχρού πολέμου, για την Τουρκία τούτο εθεωρείτο μια σωστή πολιτική, γιατί έτσι "απέφευγε τον κίνδυνο απο την Σοβιετική Ένωση". Κατά τα άλλα η Τουρκία είναι και σήμερα ακόμη μιά εξαρτημένη απο κάθε άποψη χώρα, οικονομική, στρατιωτική και πολιτική, ιδιαίτερα απο την Αμερική.

Απότοκο αυτής της πολιτικής, ήταν να κρατά μιάν απόσταση που σχεδόν πλησίαζε τα όρια της εχθρότητας, με τις Αραβικές Χώρες και ουδέποτε υποστήριξε τους εθνικοαπελευθερωτικούς τους αγώνες. Αντίθετα, ξεκάθαρα υποστήριζε τον Ισραήλ και ήταν η πρώτη χώρα στην περιοχή που τον αναγνώρισε. Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι δεν συμμετέσχε στη Συνδιάσκεψη του Μπαντούγκ το 1955, εκεί όπου πρώην αποικίες και χώρες υπο ανάπτυξη διαμόρφωναν μια πολιτική, σαν αντίβαρο στην Αμερική, ή καλλίτερα με αποχρώσεις αντιαμερικάνικες.

Αυτά τα παραδείγματα είναι αρκετά για να καταδείξουν ότι η Τουρκία ήταν πάντα με το μέρος των Δυτικών, απο τους οποίους (Αμερική-Ευρωπαϊκή Κοινότητα) κατα κύριο λόγο η Κύπρος αυτή τη στιγμή, αναμένει να βοηθήσουν για να λυθεί το κυπριακό.

Ηταν τόσο εξαρτημένη απο την Αμερική οικονομικά καθώς επίσης και στρατιωτικά, σε σημείο που οι Αμερικάνοι πολλές φορές καθόριζαν τα γεγονότα μέσα στην Τουρκία. Ετσι για παράδειγμα, η οικονομική βοήθεια που για πολλά χρόνια δινόταν στην Τουρκία μέσω του American Aid Commission, ελεγχόταν απο αμερικανούς υπαλλήλους που ήταν τοποθετημένοι στα διάφορα σχετικά υπουργεία, σε σημείο που ο τότε αρχηγός της τουρκικής αντιπολίτευσης κ. Ινονου παρετήρησε χαρακτηριστικά σε μιά περίπτωση ότι, "δυσκολεύεται να βρεί κανείς Τούρκους υπαλλήλους στις κυβερνητικές υπηρεσίες"! Χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση όπου οι αμερικανοί απέτρεψαν την δημιουργία εργοστασίου κατασκευής τράκτορ στην Τουρκία και επέβαλαν τα προγράμματα να χρηματοδοτήσουν πιστώσεις για την αγορά αμερικανικών τράκτορ.

Σχεδόν όλοι οι μελετητές συμφωνούν ότι τα γεγονότα του 1964 στην Κύπρο, ωδήγησαν την Τουρκία σε μια αναθεώρηση στις σχέσεις της με την Δύση. Ιδιαίτερα το γράμμα του τότε προέδρου της Αμερικής Τζόνσον προς τον τότε Πρόεδρο της Τουρκίας Ινονου, όχι μόνο δημιούργησε αντίδραση εναντίον της Αμερικής, αλλά έκανε την Τουρκία για πρώτη φορά να διαπιστώσει ότι τα δικά της εθνικά συμφέροντα δεν πάν πάντα μαζί με εκείνα του NATO. Και τούτο, άσχετα με τη σθεναρή στάση που κράτησε στο θέμα και η Σοβιετική Ένωση.

Έτσι στο σημείο αυτό ξεκινά μια πολιτική, που κάποιος θα μπορούσε να χαρακτηρίσει "σχετικά ανεξάρτητη" από το NATO, με την έννοια ότι ενώ συμπορεύεται με την ευρύτερη πολιτική του NATO, όσον αφορά τα εθνικά της θέματα, η Τουρκία έδιδε στον εαυτό της το δικαίωμα να ενεργεί αυτόνομα. Εκμεταλλευόμενη την γεωπολιτική σημασία της, προσεγγίζει η Τουρκία για πρώτη φορά το 1965 τη Σοβιετική Ένωση, γίνονται επισκέψεις από μέρους της Ανωτάτης Σοβιετικής Ηγεσίας και υπογράφονται εμπορικά πρωτόκολλα με πολύ μεγάλη σημασία για την Τουρκία. Χαρακτηριστική ήταν η δημιουργία σιδηροβιομηχανίας στο Ζογκουλντάκ. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι αυτή ήταν η εποχή που η Σοβιετική Ένωση μίλησε για πρώτη φορά για ομοσπονδία για την Κύπρο.

Αυτή ήταν η απαρχή μιας πολιτικής που συνέχισε και διαμορφώθηκε με τον καιρό: Ναι μεν είναι πιστή στη δυτική συμμαχία η Τουρκία, όμως ταυτόχρονα επιδιώκει να εξυπηρετεί και τα δικά της εθνικά συμφέροντα.

Η πολυδιάστατη αυτή εξωτερική πολιτική, της εξασφάλισε δυο επιτυχίες. Η μία συνίστατο στην εξάσκηση πίεσης πάνω στην Αμερική για μια λύση στο Κυπριακό που να περιλαμβάνει ή καλλίτερα, να εξυπηρετεί και τα δικά της στρατιωτικά συμφέροντα. Η άλλη συνίστατο στην προσέγγιση με τις Αραβικές Χώρες και την ανάπτυξη οικονομικών και διπλωματικών σχέσεων και με την Σοβιετική Ένωση.

Ήταν έτσι ολοφάνερο για το NATO και την Αμερική, ότι η οποιαδήποτε λύση στο Κυπριακό έπρεπε να διασφαλίζει και τα συμφέροντα του σημαντικού συμμαχού, της Τουρκίας. Ως εκ τούτου, όταν έγινε το πραξικόπημα του 1974, δεν υπήρχε καθαρή πίεση πάνω στην Τουρκία για να μην εισβάλει στην Κύπρο και οι διπλωματικές επαφές περιορίστηκαν σε ενέργειες που κατέτειναν στο να αποφευχθεί ο πόλεμος μεταξύ Ελλάδας - Τουρκίας και η οποιαδήποτε δράση να περιοριστεί μέσα στην Κύπρο. Μετά το 1974, πάντα μέσα στο πλαίσιο του ψυχρού πολέμου, και υπό το φως σημαντικών γεγονότων όπως την Επανάσταση στο Ιράν και τη Σοβιετική επέμβαση στο Αφγανιστάν, μπόρεσε η Τουρκία να αποφύγει τις οποιεσδήποτε ουσιαστικές πιέσεις για μία λύση του Κυπριακού.

Μετά το 1980 και ιδιαίτερα με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, η Τουρκία αποκτά εκτός από την στρατιωτική και οικονομικοπολιτική σημασία για τους δυτικούς.. Ιδιαίτερα οι νέες σχέσεις της με τις πρώην Σοβιετικές Μουσουλμανικές Δημοκρατίες, μεταμόρφωσαν την Τουρκία σε μια υπερδύναμη στην περιοχή ή στην χειρότερη περίπτωση πρόβαλαν μια τέτοια εικόνα. Ταυτόχρονα οι οικονομικές αλλαγές που επέφερε ο Οζάλ, ενεθάρρυναν την ενσωμάτωση της Τουρκικής οικονομίας στην παγκόσμια οικονομία, με την υιοθέτηση μιας οικονομικής πολιτικής

που ήταν προσανατολισμένη στις εξαγωγές, σε αντίθεση με την οικονομία που μέχρι εκείνης της στιγμής στηριζόταν στον προστατευτισμό και την εσωτερική σχετικά αδύνατη αγορά, εξού και η σημαντική μετανάστευση Τούρκων εργατών στην Ευρώπη (Γερμανία, Ολλανδία, Ελβετία κλπ.)

Παρόλο που η Τουρκία συμπεριφέρεται στις μουσουλμανικές χώρες της περιοχής σαν ο μεγάλος δυνατός αδελφός, δύο περιπτώσεις έδειξαν ότι δεν είναι πάντα σε θέση να παίζει τον ρόλο της υπερδύναμης. Η μιά είναι το Αζερπαϊζάν, η δεύτερη η Βοσνία/Ερζεγοβίνη. Και στις δυο περιπτώσεις οι προσπάθειες της Τουρκίας για να βοηθήσει τη μουσουλμανική πλευρά σε βάρος των άλλων, δεν έφεραν αποτελέσματα και ωδήγησαν σε εσωτερική κατακραυγή πρώτα και στη συνέχεια σε εθνικιστικό ξέσπασμα καθώς και κάποια έξαρση του φαντασμαλισμού. Αυτές οι τάσεις επηρεάζουν έμμεσα και το Κυπριακό. Πράγματι η Τουρκική κοινή γνώμη νοιώθει περίπου όπως στην εποχή που ακολούθησε η επιστολή του Τζόνσον, ότι δηλαδή οι ευρωπαϊκές χώρες "καταπατούν τα Τουρκικά και Μουσουλμανικά συμφέροντα". Αυτή η εντύπωση δυσκολεύει * τις Κυβερνήσεις της Τουρκίας να πάρουν απόφαση για την εισαγωγή της ομοσπονδίας στην Κύπρο. Σαν επακόλουθο αποκτά αρκετή σημασία η στάση της Τουρκοκυπριακής ηγεσίας. Οσο και αν φαίνεται παράξενο, τα πράγματα για τις Τουρκικές Κυβερνήσεις όσον αφορά το Κυπριακό θα ήταν πιο εύκολα, αν η Τουρκοκυπριακή ηγεσία συμφωνούσε. Συνειδητοποιώντας ακριβώς αυτό το γεγονός, ο κ. Ντενκτάς δηλώνει ότι, αν είναι να γίνει οποιαδήποτε υποχώρηση, θα πρέπει να γίνει από την Τουρκία. Μ' αυτό τον τρόπο δεν βοηθά την Τουρκική Κυβέρνηση ο κ. Ντενκτάς και αποτρέπει μιά λύση που ο ίδιος κατουδένα τρόπο δεν θέλει. Χαρακτηριστική είναι σχετικά πρόσφατη παρατήρηση του κου Ντεμιρέλ σε δημοσιογράφους, όπου γινόταν παραίνεση να βοηθήσουν ώστε, η οποιαδήποτε χειρονομία για το εδαφικό, να μην επισύρει την ρετσινιά του προδότη.

* Επειδή διάχυτη είναι η εντύπωση ανάμεσα στην Ελληνοκυπριακή αλλά και μεγάλο μέρος της Τουρκοκυπριακής κοινότητας, ότι η Τουρκία δεν θέλει λύση, μια πιο ορθή τοποθέτηση θα ήταν να λεχθεί ότι, ενώ η Τουρκία δεν αγωνιά να δώσει άμεση λύση στο Κυπριακό, μια λύση του Κυπριακού, που δεν θα αφίστατο των δικών της συμφερόντων, θα ήταν ανακούφιση για την Τουρκία, όχι μόνο για οικονομικούς λόγους αλλά και πολιτικούς καθώς και από πλευράς image. Χαρακτηριστική ήταν και η πρόσφατη δήλωση του κ. Ντεμιρέλ που μετά από την τελευταία του επίσκεψη στην Ευρώπη σαν πρωθυπουργός, παρατήρησε ότι "όπου πάμε βρίσκουμε την Κύπρο μπροστά μας και είναι καιρός να βρούμε μια λύση"

Ενα άλλο στοιχείο που δυσκολεύει την λήψη απόφασης για το Κυπριακό, είναι η επιρροή των στρατιωτικών σ' ότι συμβαίνει στην Τουρκία. Πρέπει κανείς να αντιληφθεί ότι, ο στρατός στην Τουρκία απο την αρχή απόκτησε τεράστια σημασία. Θεωρείται σαν η μόνη δύναμη που μπορεί να προστατεύσει την ακαιρεότητα της Τουρκικής Δημοκρατίας, που γεννήθηκε μέσα απο διάφορες εθνικές συγκρούσεις που μέχρι σήμερα συνεχίζονται, χαρακτηριστικό παράδειγμα το Κουρδικό. Παρά το ότι άρχισε μια πορεία απεξάρτησης του κράτους απο τους στρατιωτικούς, το γεγονός παραμένει ότι η οποιαδήποτε Κυβέρνηση στην Τουρκία εξακολουθεί πάντα να προσέχει ιδιαίτερα τους στρατιωτικούς.

Αξίζει να σημειωθεί ότι απο την εποχή του Ατατούρκ, η πολιτική του Ετατισμού έδωσε τεράστια σημασία στο στρατό και εις τους πολιτικούς γραφειοκράτες. Παρ' όλο που τα τελευταία χρόνια διαπιστώνεται μια επιθυμία για αντιετατισμό και εισαγωγή των ιδιωτικοποιήσεων απο το Τουρκικό Κράτος, η επιρροή του στρατού και των πολιτικών γραφειοκρατών είναι ακόμα αποφασιστικής σημασίας. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε ότι ο πρώτος μή στρατιωτικός Πρόεδρος της Τουρκίας, ήταν ο Οζάλ που εξελέγει μόλις το 1989.

Σε μια χώρα σαν την Τουρκία, που έχει περάσει τρεις φορές τα τελευταία τριάντα χρόνια μέσα απο πραξικοπήματα, η πολιτική καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό απο τους Συντηρητικούς. Αξίζει ίσως πάλι να σημειωθεί ότι, ενώ ο Ατατούρκ παραμένει πάντα ο πατέρας του σύγχρονου τουρκικού κράτους, οι κοινωνικές μεταρρυθμίσεις του δεν μπόρεσαν να συνεχίσουν μετά τον θάνατο του και στον ατατουρκισμό δίνεται σήμερα ένα περιεχόμενο κατά το δοκούν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι ενώ η διοίκηση των Μεντερές, Εβρέν και Οζάλ πολύ λίγα χαρακτηριστικά είχαν κοινά, όλοι διετείνοντο ότι ακολουθούσαν την πολιτική του Ατατούρκ.

Αξίζει ευκαιριακά να παρατηρηθεί ότι, ενώ ο Κεμαλισμός αντιτίθεται στην οποιαδήποτε μορφή φανταμενταλισμού, την ίδια ώρα επενεργεί ανασχετικά στον εκσυγχρονισμό της Τουρκικής Πολιτείας, σε σημείο που Τούρκοι διανοούμενοι διερωτήθηκαν πρόσφατα αν η Τουρκική Δημοκρατία δεν είναι ξεπερασμένη και δεν ήρθε ο καιρός για την Δεύτερη Τουρκική Δημοκρατία.

Έτσι, τολμηρά βήματα που τόσο έχει ανάγκη η Τουρκία, δέν γίνονται, λόγω της απουσίας μιάς τολμηρής πολιτικής. Παρ όλη την ανάπτυξη της αστικής τάξης σε μια σημαντική πολιτική δύναμη, η ταση για εθνική ενότητα με τον παρανοϊκό τρόπο που εκφράζεται, κρατά πάντα ζωντανό το ρόλο του στρατού. Η σύγκρουση που είναι καθοριστική στη σημερινή Τουρκία, είναι μεταξύ των καινούργιων πολιτικών δυνάμεων που αναπτύσσονται και τη συντηρητική δομή του κράτους και του στρατού. Συχνά

ακούει σήμερα κανείς στην Τουρκία την ανάγκη για ανανέωση της πολιτικής, όμως καθοριστικά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση δεν έχουν γίνει ακόμα. Στη δίνη αυτών των συγκρούσεων βρίσκεται και το Κυπριακό.

Πράγματι, εκείνη η μερίδα της Τουρκικής κοινωνίας που επιθυμεί τον περιορισμό του ρόλου του κράτους και του στρατού, υποστηρίζει λύση του Κυπριακού, ακόμη και με κάποιες υποχωρήσεις. Αντίθετα ο στρατός προστατεύει το σημερινό στάτους κβό και το ίδιο κάμνουν και οι συντηρητικές δυνάμεις που ενίστανται σε παραχωρήσεις και εμποδίζουν έτσι οποιαδήποτε λύση του Κυπριακού. Οι καινούργιες αστικές δυνάμεις της Τουρκίας, που επιθυμούν κάτι παραπάνω από μια στρατιωτική λύση στο Κυπριακό, ένα ευρύτερο οικονομικό ρόλο για την Τουρκία, πιστεύουν στη λύση του Κυπριακού, έτσι που η Τουρκία να αποκτήσει καλύτερες σχέσεις με την Ευρώπη και να αποσείσει την έννοια του εισβολέα, στον βαθμό βέβαια που υπάρχει για τους Ευρωπαίους.

Ετσι μια μερίδα των πολιτικών όπως τον Ντεμιρέλ, φαίνεται να έχει πιστέψει στη ανάγκη λύσης του Κυπριακού, φοβάται ωστόσο να πάρει την απόφαση, γιατί κάτι τέτοιο θα μπορούσε να τους δημιουργήσει δυσάρεστες αντιδράσεις και να έχει πολιτικό κόστος. Αυτό με τη σειρά του βοηθά την τουρκοκυπριακή ηγεσία, σε συνεργασία με τις πιο συντηρητικές δυνάμεις της Τουρκίας, να εμποδίζουν την λύση του Κυπριακού στα επιδιωκόμενα πλαίσια της Ομοσπονδίας, αφήνοντας έτσι ανοιχτό το Κυπριακό και ελπίζοντας ότι θα ακολουθήσει σε κάποιο στάδιο η νομιμοποίηση του στάτους κβό των κατεχομένων και η αναγνώριση.

Από την ανάλυση αυτή είναι φανερόν ότι, η μη λύση του Κυπριακού δεν πρέπει να αναζητηθεί απλώς στις οποιεσδήποτε απώτερες επεκτατικές βλέψεις ή την αδιαλλαξία της Τουρκίας, όπως υπεραπλουστεύοντας τα πράγματα θέλουμε να πιστεύουμε αλλά και σε άλλες πολυπλοκότερες σχέσεις και διασυνδέσεις, που συνθέτουν την ευρύτερη της εξωτερική πολιτική ή αποτελούν το εσωτερικό κοινωνικοπολιτικό της πλέγμα. Κι αυτό, ανεξάρτητα από το αν θα θέλαμε να δούμε την Τουρκία να εγκαταλείπει την χώρα μας αμέσως. Είναι η θέση μας ότι, για να έχουν πιθανότητα οι μεθοδεύσεις της Κυπριακής Κυβέρνησης να είναι αποτελεσματικές, θα πρέπει να γίνουν κατανοητά, τόσο το τί συμβαίνει μέσα στην ίδια την Τουρκία και πώς συνθέτει και διαμορφώνει την εξωτερική της πολιτική όσο και οι ευρύτερες σχέσεις της με τον ευρωπαϊκό κόσμο, μέσα στον οποίον προσβλέπει να καταστεί ισότιμο μέλος, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά. Εν

πάση περιπτώσει, το γεγονός ότι η Τουρκία για είκοσι σχεδόν χρόνια παραμένει στην Κύπρο με έντονη στρατιωτική παρουσία είναι ενδεικτικό των προθέσεών της. Ακόμα δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει ότι όταν βάλεις σε κάποιο μπροστά του το φαί μέσα στο πιάτο, οι πιθανότητες είναι να το φάει.

ΝΕΟΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ

18/10 93